

TÜLAY GENÇTÜRK
DEMİRCİOĞLU*

“İşbu Kitab Korkarım Ben Öliceğ Cahil ve Nâdâna Düşę”: Mustafa Salim ve Mecmuası

“I am afraid that this Mecmua will fall into the
hands of uneducated people after I die”:
Mustafa Salim and His Mecmua”

Ö Z E T

Rumeli eşrafından Tevfik Efendi'nin kethudası Mustafa Raşid Efendi'nin oğlu Mustafa Salim, kadılık, müderrislik yapmış, Bursa'da müfettiş vekilliği yaptığı sırada ölmüş-tür. Hüsvrev ü Şirin yazmış, Fuzulî'nin Farsça Rind ü Zahid'ini Muhâvere-i Rind ü Zahid adıyla 1804'te Türkçeye çevirmiştir. Gazelleri, tarih manzumeleri bulunmaktadır.

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü ŞR 494 numarada kayıtlı mecmua, kendisi de şair olan Mustafa Salim'in derlediğı, araştırmacıların tasnifine göre karışık mecmualardandır. Kendi gazelleri ve tarihleriyle birlikte babası Raşid Efendi'nin ve üvey babası İhya Efendi'nin de bazı manzumeleri, sayısı çok olmamakla birlikte bazı şairlerin tarih kataları, muamma, lügaz ve şarkı gibi manzum türleri vardır. Mecmuada Kethudazade Mustafa Salim ismini kullanmışsa da diğę eserlerinden Üsküdarî ismini/mahlasını kullandığı da anlaşılmaktadır.

Bu makalede derleyici Mustafa Salim hakkında bilgi, mecmuanın fiziksel özellikleri ve içeriğı, ardından Salim'in gazel ve tarih manzumeleri, tatlı tarifleri, arıza/mektupları verilecek, mecmuada yer alan başka şairlerin şiirlerinden örnekler yer alacaktır.

Mecmua, řu ana kadar Mustafa Salim'in varlığı bilinmeyen gazel ve diğę manzumelerini ortaya çıkarmasının yanı sıra, içerdığı tatlı tarifleriyle dönemin mutfak kültürünün ipuçlarını vermesi, tuttuğı notlarla Osmanlı sosyal hayatının izlerini taşınması, vezir ya da bürokrasinin üst katmanlarındaki kişilere sadakatini ifade edip desteklerini sürdürmeleri için yazılmış mektuplardan Osmanlı kültüründeki himaye sisteminin tüm açıklığıyla görülmesi bakımından önemlidir.

ANAHTAR KELİMELER

Mustafa Salim, mecmua-i Salim, Muhâvere-i Rind ü Zahid, Osmanlı mutfağı.

A B S T R A C T

Mustafa Salim, khadi and teacher, was the son of Mustafa Raşid Efendi who was the chamberlain of Tevfik Efendi, notable person of Rumeli. He died in Bursa when he was an inspector. Mustafa Salim wrote Hüsvrev ü Şirin as well as many ghazals and historical verses. He translated Fuzulî's Rind ü Zahid from Persian into Turkish under the title of Muhâvere-i Rind ü Zahid in 1804.

Mustafa Salim's Mecmua is recorded with the number of ŞR 494 in The İstanbul Research Institute. Regarded as an example of mixed mecmuas by the researchers, it consists not only of his own ghazals and histories but also of the poems written by his father, Raşid Efendi, and his step-father, İhya Efendi. There are also poems and historical quatrains by other poets written in the form of muamma, lügaz and song. Although his nickname (mahlas) in the Mecmua was Kethudazade Mustafa Salim, he also used Üsküdarî as another nickname in his other works.

Presenting the physical description and content of the Mecmua, this article introduces Mustafa Salim's poetry with his biography, ghazals, historical verses, letters and his delight recipes. It also presents certain excerpts of the poems written by other poets.

Mustafa Salim's Mecmua is important since it helps us first of all to see Mustafa Salim's poetry, which is currently unknown to us. But, with the delight recipes, the work also gives us clues about the cooking culture of the time. With the notes and annotations, it portrays the social life of the Ottomans. And with Mustafa Salim's letters of loyalty addressed to the vizier and bureaucrats and his asking for their support, the work shows us the aspects of Ottoman system of patronage in that time.

KEYWORDS

Mustafa Salim, Mecmua-i Salim, Muhâvere-i Rind ü Zahid, Ottoman cookery.

* Yrd. Doç. Dr., Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul (gencturk@boun.edu.tr).

GİRİŞ

Klasik Türk edebiyatının önemli kaynaklarından ve literatüre girmeyen pek çok önemli bilgiyi barındırabilen mecmuayı en kapsayıcı anlamıyla “farklı kişilere ait metinlerin/metin parçalarının bir araya getirildiği eserler bütünü olarak” (Köksal 2012: 411) tarif etmek gerekir. Pek çok şairin türlü nazım şekillerindeki şiirlerinin genellikle bir sıra, esas gözetilmeden bir araya getirilmesiyle oluşan şiir mecmualarında en büyük etken derleyeninin zevki olmaktadır. Kimi şiir mecmualarının derleyenlerinin kendileri de şairdir (Köksal 2012: 412). Bu makalenin konusunu oluşturan ve nazım nesir karışık olduğundan “karışık mecmua” ve derleyeni belli olduğundan “kişisel mecmualar” sınıfına dahil edilebilecek bir mecmua da (Kut 1986: 170-74; Kılıç 2012: 77-96) Mustafa Salim’in mecmuasıdır.

Karışık mecmualar içlerinde barındırdığı çeşitlilik bakımından incelenmesi en zor olan mecmualardandır. Quinn’in de belirttiği gibi bu tür mecmualar, hangi metinlerin, mektupların, olayların ve tariflerin kaydedilmeye değer bulunduğunu görmemizi sağlar (Quinn 2012: 258). Makalemizin konusu olan Salim’in kişisel mecmuası tam da bu türdendir: Dört grupta sınıflandırdığımız metinler, mektuplar, olaylar ve tatlı tarifleri derleyicinin önem ve beğeni süzgecinden geçerek günümüze ulaşmıştır.

Salim’in mecmuasındaki yazılara bakıldığında farklı bir yazı görülmediği için tek kalemden çıktığı, sonradan ekleme yapılmadığı anlaşılmaktadır. Mecmuanın geneline bakılarak Mustafa Salim’in beğenileri, tercihleri izlenebilmektedir. Şair olduğu için kendi gazelleri, tarihleri, beğendiği başka şairlerin şiirleri, hikmetli sözler edebi beğenisini yansıtırken, yazdığı tarifler de Osmanlı mutfağıyla yakından ilgilendiğini göstermektedir. Ayrıca kadılık yaptığından bu görevinin gerektirdiği bazı bilgileri de; şahitlerin huzurunda meclis-i şer’de yapılan icar sözleşmesi ve alım satım işleri, hayvan vergisiyle ilgili hukuki bilgileri vb., mecmuaya kaydetmiştir.

Kişisel mecmuaların derleyicisinin yaşadığı bölge/bölgelerle ilgili çeşitli bilgiler içermesi de kaçınılmazdır. Salim’in Bursa’da müfettiş vekil-

liği yapması dolayısıyla tuttuğu notlarda Bursa ve çevresiyle ilgili az da olsa bilgi mevcuttur. Bursa'dan İstanbul'a ya da başka yerlere giderken bindiği gemi, uğradığı limanlar, misafir olduğu kimi kişilerin isimleri, hatta oraya ait mutfak kültürü görülür. Yine kişisel mecmuaların bir özelliği olarak Salim'in notlarında Bursa'da caminin yanına manastır inşa edilirken isyan çıkması, padişahın geçişini izlemeye gidişi, şiddetli bir kış yaşanması, dostlarıyla eğlenmesi, fal baktırması gibi derleyenin sosyal ve kişisel yaşamının izlerini sürmek mümkündür.

Mustafa Salim yukarıda belirtilen Fuzulî'nin Farsça *Rind ü Zahid*'inden çevirdiği *Muhâvere-i Rind ü Zahid* adlı mesnevisi ve *Husrev ü Şirin*'i dışında mecmuada yer verdiği şiirleri de vardır. Mecmuada bulunan bazı gazelleri ve tarihlerinden divanı olabileceği desöylenebilir.

Mecmuadaki bilgilerden Salim'in kendisinin şair olması yanında şair bir aileden geldiği de anlaşılmaktadır. Babası ve üvey babası da şair olan Salimmecmuaya babasının şiirlerini de almıştır. Salim mecmuada yer verdiği şiirler dışında edebi zevkini ortaya çıkaran kitapların neler olduğunu da aslında sitem etmek için yazdığı notlarda belirtmiştir. Kitaplarını alan ve getirmeyene lanet ettiği notlarda ne tür kitaplara sahip olduğu, kimleri beğenip okuduğu da gün ışığına çıkar: İbni Zeydûn *Tercümesi*, Bahaeddin Âmilî'nin *Keşkûl*'ü, *Sefîne*, *Zati*, *Necati*, *Âsım*, Yunus Emre gibi şairlerin divanları vb. Bu kitaplardan *Keşkûl* ve *Sefîne* çalınmıştır, İbni Zeydûn'da ise bir pişmanlık vardır; zira ortada yoktur, kendi eliyle vermiştir ama alan da getirmemiştir. Bu sitemden anladığımıza göre alınan kitabın geri getirilmemesi o günlerden gelen bir davranış biçimi olsa gerek!

I. Mecmuanın Derleyeni Şair Mustafa Salim

Mustafa Salim, bu mecmuanın derleyicisi olduğunu ve kimliğini açık bir şekilde, tarihiyle "Mustafa Salim ibni Mehmed Raşid 1207/1792-93 (Salim 1207: 22b) olarak verdiğiinden bu konuda herhangi bir muğlaklık sözkonusu değildir.

Mustafa Salim hakkında *Arif Hikmet Tezkiresi*'ndeve ondaki bilgileri tekrar eden *Tuhfe-i Naili*'de bilgi vardır. Arif Hikmet'te ondan şu şekilde bahsedilmektedir: "Rûmili eşrâfından Tevfik Efendi kethüdâsı Muştafâ

Râşid Efendiniñ oğlu ve sâbıku'l-beyân İhyâ Efendiniñ rebîbidir. Kâdî iken himmet ü işlahı İhyâ ile müderris ve şâ'ir olmuş ve ba'zı güftarı ve bi'l-ħuşuş *Husrev ü Şirin* manzûmesi meydâna çıkmıştır. Vezîr-i müfettiş ve şer'ıyyâtî olarak âhîr Burûsada müfettiş vekili olduğu hâlde (...) vefât eylemiştir. 'Aleyhi'r-rahme" (Sucu 2007: 120).

Bu durumda Mustafa Salim, Mehmed Raşid Efendi'nin oğlu, İhya Efendi'nin üvey oğludur. Bir müddet kadılık yapmış, Şeyhülislam Salihzade Mehmed Esad Efendi'nin mektûbîsi olan ve mûsıla-i Süleymaniye müderrisliğinde bulunan üvey babası İhya Yahya Efendi'nin yardımıyla müderris olmuştur. Müfettiş vekili ve şer'ıyyatî olarak da görev yapmış, Bursa'da müfettiş vekili iken vefat etmiştir.

Salim'in bu kaynaklarda doğum ve ölüm tarihleriyle ilgili kesin bilgiler yoktur. Kendisiyle ilgili bilgiler Sucu'nun makalesinin konusu olan *Muhâvere-i Rind ü Zahid*'in giriş kısmında yer almaktadır. Buna göre çocukluğundan beri ilim tahsil etmiş, bahtsızlığı yüzünden pek çok sıkıntılara uğramış, rahat yüzü görmemiştir. 1215/1800'de *Husrev ü Şirin*'i yazıp III. Selim'e (saltanatı 1789-1807) sununca talihi değişmiş, ihsanlara mazhar olmuş ve bir müddet de "hidemat-ı ekâbir"de bulunmuştur. Bir zaman sonra bu ihsanlardan uzak düşmüş ve 1219/1804'te inziva köşesine çekilmiştir. İhsanlara mazhar olduğu, bir zaman sonra gözden düştüğü ve tekrar ihsana nail olmak istediği "ekabire" yazdığı ve mecmuada yer verdiği mektuplarla da sabittir (bkz. makalenin Arıza/mektupları bölümü).

Mustafa Salim mecmuada ismini Kethudazade Mustafa Salim olarak vermiştir. Ancak yazmalar.gov.tr'de (bkz. www.yazmalar.gov.tr 23.07.2014) *Muhâvere-i Rind ü Zahid* yazarı Mustafa Salim Üsküdarî olarak kayıtlıdır ve yanında 1285/1868'de sağ denilmiştir. Bu bilginin doğruluğu şüphelidir. Zira Salim 1210'da müfettiş vekilidir, 75 sene sonra 1285'te hâlâ sağ olması zor görünmektedir. Sucu da makalesinde 1252'den önce ölmüş olması gerektiğini 1252/1836'da tamamlanan Arif Hikmet Tezkiresi'nde "aleyhir rahme" olarak bahsedildiği bilgisinden yola çıkarak söylemiştir (Sucu 2007: 120). Üsküdarî isminin *Muhâvere-i Rind ü Zahid*'in kapağında ve sonunda yazdığı Sucu'nun makalesinde de (Sucu 2007: 122, 125) mevcuttur. Şu halde Salim'in hayatıyla ilgili bilgilere 1252'den önce öldüğü ve Üsküdarlı olduğu bilgisini eklememizde bir sakınca yoktur.

Mısır'da naiplik yaptığı bir gazelinden anlaşılmaktadır:

Nâ'ib-i iklîm-i Mısr olmuş 'azîmet üzredir
Sâlim-i bîkes dūçâr-ı imtiḥân olmuş yine (90a/7)

Salim'in Mısır'da görev yapmış olması, Mısır Hıdiv Kütüphanesi'nde 8661 numarada kayıtlı istinsah ve telif tarihi belirtilmeyen Salim isimli bir şaire ait divanın mecmua sahibi Mustafa Salim'e ait olabileceği ihtimalini akla getirmektedir. (bkz. www.yazmalar.gov.tr 23.07.2014).

Salim'in hayatıyla ilgili bazı bilgiler, mecmuadaki manzumelerinden çıkarılabilmektedir. Bursa'da 1210/1795-96'da müfettiş vekilliğine getirildiğini, yine 1210'da ölen babası Raşid'indüştüğü tarihten anlıyoruz (5 ve 7. beyitlerde vezin tutmamaktadır) (95a):

Şād u ḥandān olarak gülşene mişl-i bülbül
Ḥamdülillāh dil-i dīvāne-i Mecnūn geldi

Ben su'āl eyledim andan ki bu ḥālet ne 'aceb
Çünkü bezm-i emele gül gibi memnūn geldi

Didi kim luḫfı ile Ḥazret-i Rabb-i şamedîñ
Yine bir sāl-i cedîd-i feraḥ-efzūn geldi

Bu sözi gūş idüp itdikde tefekkür ḥayli
Ḥāneye daḥi şafā şevḫ ile maḫrūn geldi

Oldı (...) sāl-i cedîde bil tārîḫ tamām
Sâlim'in vekilliginebu mışra'-ı mevzūn geldi

Şâ'irān dir ise tārîḫ sezâdır elḫaḫ
Şevḫ u şoḫbetle begim biñ iki yüz on geldi¹

Râşidâ lafzen ma'nâ hele ra'nâ tārîḫ
Sâlim'in ḫab'ına bu beyt-i hümâyūn geldi

¹ Bu beyit bazı değişikliklerle şu şekilde tekrar yazılmıştır: Sâlimâ dir ise tārîḫ sezâdır zîrâ /Şevḫ u şoḫbetle begim biñ iki yüz on geldi). Bu değişiklikteki "Raşidâ" mahlası yerine "Sâlimâ" kullanılmasından tarihlerden birinin diğerine nazire olarak yazıldığı anlaşılmaktadır.

II. Mecmuanın Fiziksel Özellikleri²

İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Yazmaları, ŞR 494 numarada kayıtlı *Mecmu'a-i Salim*, 165 x 115 mm., dış ölçülerinde, çoğunlukla harflerin noktaları konulmadan, çalاکalem, okunaksız bir rikayla yazılmış 101 yapraklık bir mecmuadır. Mukavva üzerine kenarları zencirekli, cetveli, bordo deri ciltlidir. 1a'da "Mecmū'a-i Sālim budur Sulţān-ı men maḥbūb-ı men eş'ār-ı men inşād-ı men" yazısı ve mirasla (feraiz) ilgili birtakım notlar vardır. 1b'de altta büyük olasılıkla Mustafa Salim'in yazısıyla "İbni Zeydūn tercūmesi 60, Bahāeddīn Āmilī'nin *Keşkül* 55, Sefīne Rāġīb Paşa 63" sonra şunlar yazılıdır: "Bunları alıp vermeyenlere hezār bār la'net. Gerçi *Keşkül* ve *Sefīne* sirkat olundu, lākin *İbni Zeydūn*'u kendi elimle verdim. Kime verdim bilmem. Alan daḡı getirmedi. La'net olsun."

Mecmuanın başı ve sonu şöyledir:

Başı: 6b

دلار فيق سفر بختنيكخو استبس
نسيمر وضه شير از خاكر استبس

Sonu: 101b

بنامر حيملمحرره
اولما هطلعتكسر ز لند هجو هر كقادر دما ما خيلتتبعكچكديناتوان
ماهر ادر جو هر بقالقانزلف
حيماولمغلهر حيمظهور ايدر

III. Mecmuanın İçeriği

Mustafa Salim, mecmuasını hoş bir irfan cevheri hazinesi ve güzel kokulu beyan definesi olarak niteler. İrfan cevheriyle dolu olan mecmua ömrünün hasılı ve ruhudur:

² İstanbul Araştırmaları Enstitüsü'nde bulunan Şevket Rado Yazmaları Koleksiyonu ile Enstitü tarafından satın alınan diğer yazmaların kataloğu, Prof. Dr. Günay Kut başkanlığında, Prof. Dr. Zehra Toska, Doç. Dr. Fatma Büyükkarcı Yılmaz, Yard. Doç. Dr. Tülay Gençtürk Demircioğlu ve Yard. Doç. Dr. Arzu Atik'ten oluşan proje ekibi tarafından hazırlanmaktadır. Proje sonucu hazırlanan katalog yayıma hazırdır.

Bu mecmū'a-i laṭīfe ki bir ḥazīne-i güher-senc-i 'irfān ve bir defīne-i mu'aṭṭar-ı pür-senc-i bedī' ü beyāndır ki derūni cevāhir-i 'irfān ile māl-ā-māl ve keşkūl-i ṭab'-ı nādīre-zār-ı ehl-i kemāl olmağa şāyeste görülmek nazār eden eḥibbā-yı kirām-ı ze-vi'l-iḥtirāmndan ricā-yı ḥālīşānemizdir, 'ömrümün ḥāşılı rūḥum gibidir. (22b).

Mecmuasını "ömrünün hasılı ve ruhu" olarak gören Mustafa Salim'in korkusu, kendisi öldükten sonra mecmuanın cahil ve nādānın eline düşmesidir:

İşbu kitāb korḡarım ben öliceḡ cāhil ve nādāna düşē, muḡāvī-i bīrūn kerde-iṭab'-ı faḡīr degildir āh.

dedikten sonra ismini Mustafa Salim ibni Mehmed Raşid olarak yazmış ve altına 1207/1792-93 tarihini düşmüştür (22b).

Salim, babası Raşid Efendi'nin 15 Rebiyülevvel 1210/29 Eylül 1795 tarihinde nezleden öldüğü notunu düşmüş, ardından da bu tarihe düşürdüğü kıtayı yazmıştır. Böylece kendisi de şair olan Raşid'in ölüm tarihi kesin olarak ortaya çıkmaktadır:

Ḥasbeten lillāh işbu biñiki yüz on senesi māh-ı rebū'l-evveliniñ on beşinci günü pederim ve sebeb-i vücūdum es-Seyyid Mehmed Rāşid Efendi nezle 'illetinden vāşıl-ı civār-ı raḡmet-i Rabbül-kerīm olup bu faḡīri yetīm eyledi. Ḥaḡ Ta'ālā mu'īni ola āmīn." (19b).

3a'da İbni Zeydūn'u getirmeyene tekrar lanet eden Salim kitaplarının kimde olduğuna dair bir liste vermiştir:

"*Zeyl-i Şakāyık 'Alī* (...) ser-kātib ḡ'ācesinde, *Şarf* cümlesi şerḡi bizim ḡ'āce 'Oşmān Efendi'de, *Maḡāmāt Cüz'i Rızā* Molla'da, *Taḡtabaş İbrāhīm* Efendi'den *İbni Zeydūn* ṭaleb oluna".

Mecmuanın içeriğinden şiirler, mektuplar, tarifler gibi önemli görülenler makalenin ilerleyen bölümlerinde ele alındı. Ancak mecmuada yer

alan her bilgi ya da nothem bu makalenin sınırlarına sığmayacağından hem de önemli olup olmadıkları tartışmalı olabileceğinden bunların yalnızca yaprak numaraları ve başlıkları verildi:

3a-6a'da Üsküdar'da Derviş Ali b. Mustafa 10 Cemaziyülevvel 1206/5 Ocak 1792'de şahitlerin huzurunda meclis-i şer' de yapılan icar sözleşmesi ve alim satım işleriyle ilgili hukuki bilgiler; 6b'de Farsça bir gazel; 7a'da bir muamma 9a'da ne olduğu anlaşılamayan isimler ve alta biri Farsça, biri Türkçe iki beyit; 9b-14a'da feraize dair bazıları tablo şeklinde birtakım bilgiler; 14b-15a'da Arapça fevayid; 15b-19a'da "meşâyih-i kibârdan"; 20b'de matematiksel birtakım hesaplamalar ve açıklamaları; 22b'de Sa'ib'in beyitleri; 23a'da Arapça, 23b'de Farsça kimi yazılar; 24a'da salâtle ilgili bilgiler ve Seyyid Şerif'in Farsça üç beyti; 24b-25a'da "Kimdir ol şâb" başlığıyla bir şeyh hakkında bilgi; 25b'de Raşid'in açıklamasıyla birlikte yazdığı bir lügaz; 31a-33b'de İslam büyükleri ve onların evlatları hakkında bazı bilgiler; 33b-44a, 68b-69a, 70a-70b'de muammalar; 44b-52a'da şarkı makamları; 53b-58a'da "Mollâ Câmî ve havâşisinde olan ebyâttır" başlığıyla beyitler; 58b-61b'de Arapça ebyat; 62b-67b'de lügazlar; 68b-69a'da "kâşide-i Ebî Tâlib"; 69b'de Nabi'nin muamması ve Razi Efendi ile Latifi Bey'in bu muammaya cevabı; 71b'de İslam büyüklerinden bazılarının Arapça sözleri; 72a'da Ebu Ali'nin Farsça bazı beyitleri; 72b-73a'da İmam Ali'nin vasiyeti ile ilgili Arapça bir yazı; 73b'de "Tüsî b. Ca'fer rahmetullâhi 'aleyh" başlığıyla Arapça bir metin; 74a'da bazı Farsça beyitler; 74b'de satranç ve lu'bla ilgili bazı beyitler; 75b-77b'de Salahaddin el-Sugdî'nin mektubu; 78b'de Şemseddin Sivasi ile ilgili bir metin; 80b-82a'da şarkı ve beyitler; 82b'de hikmet; 84b'de "ışılâhât-ı 'Acem" başlığıyla cinsellikle ilgili bazı Farsça kelime gruplarının Türkçeleri; 85a'da Saib-i Isfahanî'nin "ğazel-i Türkî"si ve Ali Kerem'in Arapça sözleri; 85b'de Molla-yı Rum'un Farsça bazı beyitleri; 86b'de Salim'in "edâ-yı şalât" hakkındaki sözleri; 88b-89a'da Tefvik Efendi ve Vehhabi Efendi hakkında bilgi; 90b'de 1242/1826-27 tarihi atılmış Arapça bir ibare; 92b'de fevayid; 93b'de bir kıta ve ulemadan bazılarının isimleri; 94a'da bazı karalamalar; 95b'de hayvan vergisiyle ilgili not ve hesaplar; 96b-97a'da bazı tarihi bilgiler; 97b'de "tevhid-i merâtib" hakkında bilgi; 98a'da Arapça, Farsça ve Türkçe birer beyit; 100b'de lügazlar; 101a-b'de Arapça bazı ibareler; 102a'da bazı hesaplar yer almaktadır.

1. Mustafa Salim'in Tarih Manzumeleri

Kıtalar:

Salim'in, babası Mehmed Raşid'in ölümüne düşürdüğü tarih (19b):

Mâ'il-i dîde-i bādāmıñ olup Sâlim-i zâr
Gitdi bu hâlet ile Beykoz'a çâr u nâçâr
Çanı fındıkçı imiş red idüp üftâdeleriñ
Bilemem şimdi ne kız kırdı o şüh-ı 'ayyâr

Salim'in hâmisinden ihsan dilemek için yazdığı kıtadır:

"Sâlim Efendi berây-ı kalemtırâş taleb dâşten-i Edhem" başlığıyla (93b):

Ey derdmend-i 'ilme velîyyü'n-ni'am olan
Kıl bu fakîr ü bendeñe ihsânıñı revâ
Çün kaş'-ı hâme itmege yok bir kalemtırâş
İcrâ buyur bu bâbda da luţfuñı baña

Şeyh Galib'in ölümüne kendi düştüğü mısrayla birlikte Nebil Bey ve Süruri'nin mısralarını da kaydetmiştir.

"Galaşa Şeyhi Gâlib Dede'niñ fevtine" başlığıyla (94a):

Nebîl Beyiñ: Göçdi Gâlib Dede yâ hû diyüp ehl-i hâle
Fakîr Sâlim'in:Göçdi Gâlib Dede dünyâdan âh
Sürürî'niñ: Geçdi Gâlib Dede cândan yâ hû
Târîh olhaqqâ ki bî-mişl ü nazîredir (1798/1213)

"Berây-ı mesîre-i Balçalımanı" başlığıyla (74a):

Dûn raķîbi didiler inanıcaķ sözde degil
Balçalımanı'na gitmiş çamura şaplanmış

Valide Sultan'ın yaptırdığı sebil ve mektebe düşürdüğü tarih (91a)³:

³ Mihrişah Sultan, Sultan III. Mustafa'nın (saltanatı 1757-1774) başkadını ve III. Selim'in annesidir.

Şehinşâh-ı zamân Sultân-ı ‘âlem Muştâfâ Hânî
 Cenâb-ı mâder-i ‘işmet-penâhı Mihrişâh Sultân
 Olup hayrâta mâ‘il bu maḥâlde kıldı ez cümle
 Bu pâkîze sebîl ü mektebi türbeyle âbâdan
 ‘Aceb hayr-ı dil-ârâ oldı görmüş var mı bir mişlin
 Gezenler sū-be-sū etrâf u eknâfı idüp seyrân
 Yazılsun mışra‘-ı târîhi Sâlim arş-ı a‘lâya
 Bu hayrı yaptı ebnâ-yı sebîle Vâlide Sultân (1222/1807-08)⁴

Başlık atılmayan bu tarih deSalim’in muhtemelen yine Valide Sul-tan’ın yaptırdığı kasra düşürdüğü tarihtir. Hemen altında aynı kasır için düşürülmüş Arapça bir tarih daha vardır. 2. mısramda geçen “ihyâ” keli-mesi tarihin üvey babası İhya Efendi’ye ait olabileceği ihtimalini düşün-dürmektedir (88a):

Hâkimü’ş-şer‘-i şerîf a‘nî ḥafîd-i tevfiḳ
 Yapdı bu қаşr-ı cedîdi idüp âsâyişgâh
 Dir gören ṭarḥ-ı dil-ârâsını Sâlim târiḥ
 Oldı nev-resmî bu kâşâneye maşâallah1226/1811-12
 Ḥafîd-i Sa‘îd-i şerîfü’n-neseb
 Qad ihyâ be-luṭf-ı (...) refî
 Felemmâ kıllet târiḥe
 Beni ḥâkimü’l-vaḳt beyt-i vasî[1]226/1811-12

“Ḳaraferyeli ‘Alî Bey nâm yâdigâr-ı ğarrâ lafzını târiḥ bulmağla Sâlim Molla Efendi’niñ tazminidir” başlığıyla (95a):

Süḥan-perdâz olunca çünki bu büstân-ı ‘irfanî
 Bugün ‘âlemde ey dil bir gül-i nâzikter ḳopdı
 ‘Alî Bey söyledi târiḥin ya‘nî bu nev sâliñ
 Kerde-i şâ‘irân içre efendi bir ğarrâ ḳopdı

⁴ Salim tarihin sonuna 1222/1807-08 tarihini yazmışsa da burada bir yanlışlık olmalıdır. Zira türbe, hazire, imaret, mektep ve çeşmelerden oluşan külliye Mihrişah Sultan tarafından 1792-1796 yıllarında Mehmet Arif Ağa ve Ahmet Nurullah Ağa’nın başmimarlıkları sırasında inşa ettirilmiştir (Parlak 2005: 43). Ayrıca 1222’de Mihrişah Sultan hayatta değildir.

Bu tarih kıtalarının dışında “*kıtt‘a-i ğarrā*” başlığıyla kime ait oldukları anlaşılamayan aşağıdaki kıtalar vardır (71a):

Ey dāğ-ı sīne şadra geçüp germe gögsünü
 Kan ağlamağda merdüm-i çeşmim seni başar

Ey āh-ı ser-firāz yūri āsumāna dek
 Tıtdı cihānı yer kıomadı saña eşk-ter

*

Ser-i ğīsū-yı girihġiriñ ucundan güzelim
 Ğam-ı zencir bileği[ni] kırılınca çekelim

Ṭalākü‘d-dünyā şülüşen inhā ye‘sü‘r-refiķ
 İnnemā ed-dünyā (...) külli men fiḥā ġarīķ

*

Ḳuṭb egildigim merkez ġafletde bulundu
 Hep dā‘ireden ḥāric idi idtiġi ef‘āl

Bālīn gibi bir arķa yol ardında siperlen
 Çignetme şaķın kendiñi mānende-i minder

Bir ber-ġüzārın istedim ol kaşı yā didi
 Tīr-i müjem geçerse ġöñülde nazardadır

Miftāḥ-ı kıazā kıufl-ı temennāyı açınca
 Çün perde-i der bāb tevekkülde ġögüs ger

2. Gazelleri

Mecmuada Salim’in mahlasının geçtiġi üç gazeli vardır.

li-muḥarririhī el-fakīr Sālim başlığıyla (71a):

Kākül-i ḥoy-kerdesinden ġül ruḥı şebnem kıapar
 Öyle nāzikter ṭabī‘atdır bulutdan nem kıapar

Ḥ‘ābda la‘l-ileb-i dildārı būs itmiş rakīb
 Dīv-i bed-ḥūdur Süleymāndan ḥafī ḥātem kıapar

Haṭṭ u ḥālın üzre cān-bāz eyleyen kākülleri
Şol kebüterdir per açmış dāma gelmiş yem qapar

Böyle bir sāhir fiten-cū çeşm-i cādū görmedim
Kim nigāh-ı yekde ğamzeñ şad hezār ādem qapar

Zahm-ı tır-i ğamzesine Sālim ol meh-pāreniñ
La'l-i nābı gibi bür'ü's- sā'a bir merhem qapar

Salim'in Mısır'a naip olarak gitmek üzere olduğunu belirttiği bu gazel, mecmualardan edinilen ilk elden bilgilere örnek olarak verilebilir (90a):

Fikr-i zülfün küşe-i dilde nihān olmuş yine
Gülşen-i ḥātırı kim sünbülsitān olmuş yine

Şeh-süvārım maqşadıñ yağmāgeri-i cān mıdır
Küşe-i ebrūlarıñ şekl-i gümān olmuş yine

Ġalibā reng-i ruḥuñ meftūnıdır kim 'āleme
Güllerin evşāf-ı ḥüsni rayegān [olmuş] yine

Ba' dezīn bīhüdedircūlar çekilsün bağdan
Eşk-i çeşm-i bülbülüñ gördüm revān olmuş yine

Bezm-i meyde dün gice pek dil-nevāz idi bu şeb
Meh-cebinim bir belā-yı nāgehān olmuş yine

Fikr-i kad u kāmetin almış gönül endişeye
Şimdi ol rüḥ-ı revān cān içre cān olmuş [yine]

Nā'ib-i iklīm-i Mısr olmuş 'azīmet üzredür
Sālim-i bīkes dūçār-ı imtiḥān olmuş yine

"*li-nāmıkhı'l-aḥkar*" başlığıyla(93a):

Yazup ḥikāyet-i derd ü ğamı dırāz iderek
Yoruldu ḥasta gönül yolda türktāz iderek

Ne rütbe ğayreti var sünbülüñ ki bī-ārām
Getürdi gülşene ol gönçeyi piyāz iderek

Ümîd-i vaşlla zâlim degil mi hâtırda
 Kânu ayağıña düşdüklerim niyâz iderek
 Kerem kıl ey gül-i nevres diken mi âğüşum
 Nedir bu kaçmaların benden ihtirâz iderek
 Ne şive (...) ol mest-i naḥvet ‘uşşâka
 Bezimde ṭurre ü destârı nîm-bâz iderek
 (...) ḥastaların kimde cân qalur bilmem
 Geline bezme o rûḥ-ı revân nâz iderek
 Sipâh-ı zülfide başdan çıkardı ol kâfir
 Bu rütbe yüz virerek böyle ser-firâz iderek
 Toḳundı hâtır-ı ‘uşşâka Sâlimâ muṭrib
 Bezimde nağmelerin cümle kâr-sâz iderek

“*li-nâmıkihi*” başlığıyla tamamlanmamış/tamamı yazılmamış bir gazeli (93a):

Çünkü sulṭânım gibi bir nev-civânım var benim
 Birlikde ihtiyârsız figânım var benim
 Yâr ile hem-dem olam dersen göñül gel yanıma
 Hâne-i hâtır gibi tenhâ mekânım var benim

“*Oğlum Salim fermâyed*” başlığıyla Salim’in babasının kaydettiği beyit (düzeltilerek iki kez yazılmıştır) (19b):

Bırakdık vâ‘d-i vaşlın ey perî vir şimdi bir büse
 Ki zîrâ zerre-i menḳûd ola dürr-i mev‘üddan

3. Arıza/Mektupları⁵

Salim’in mecmuada hamilerine yazdığı dört arızası da yer almaktadır. İlk mektubun hitabından Edirne naibi Hüseyin Hüsnü Efendiye ya-

⁵ Mecmuda Salim’in yazısı pek okunaklı değildir. Çoğunlukla harflerin noktalarını koymayan Salim’in yazısını okumak bu nedenle zordur. Mecmuanın genelinde olduğu gibi arızalarda da aynı durum söz konusudur. Metinlerde okunamayan yerler (...), okunuşundan emin olunamayan yerler (?) şeklinde gösterilmiştir.

zıldığı bellidir. Diğer üç mektubun kime yazıldığı belli değildir. Metinlerin tamamı buraya alınmamış yalnızca başlangıç ve sonları verilmiştir:

Birinci arıza (78a):

Edirne naibi Hüseyin Hüsnü Efendiye yazılan bu arizada Salim, ilim sahibi efendisinin keremlerine her zaman nail olduğunu, bu nedenle memnun ve sevinçli olduğunu belirtir. Her ne kadar meclisinden uzak olsa da efendisinin kendisini unutup bir köşeye atmadığını, bu sebeple mağrur ve övünç dolu olduğunu arizalara özgü ağdalı bir dille dile getirir:

*Fazîletlü semâhatlü mekremetlü efendim hazretleriniñ
Bezm-i latîf ü meclis-i müniñlerine tekellüfât ilķā iden ‘ārî-i
‘arîza-i dā’î-i bî-mürā’î oldur ki derûn-ı űikeste-i muhîbbānda ser-
zede-i zuhûr olan mihr-i münîr-i hubb-ı velâları pertev....*

.....

*.... hâtır-ı fâtır-ı ‘inâyet mü’essirândandür u endahte-i küşe-i
nisyân itmedikleri huşûşla müftehir [ve] mağrûr buyurmaları
bâbında müriüvvet ve kerem efendim zât-ı mükerrerem hazretleri-
niñdir.”*

İkinci arıza/duaname (87b):

Mustafa Salim, bazı münafıkların kendisiyle ilgili nifakları üzerine himayesi altında olduğu efendisinden gelen “mektub-ı itab”a cevabenaşğıdaki kime yazıldığı belli olmayan mektubu/duanameyi yazarak efendisinden kendisini gözden uzak tutmamasını ister:

*Devletlü ‘inâyetlü mekremetlü efendim sultānım hazretleri
Hemvāre-i ‘arûs-ı me’nûs-ı űeref-ķarîm-i bezm-i ekrem ve lutf-
ları olup cenāb-ı Rabbi vürûd-ı zāt-ı ‘inâyet-meşhûdların (...)
ķabādan űāf kılsun ve űab’-ı sa’âdet-i neb’-i mes’ûdların mazhar-ı
elĳāf eylesün âmîn. Benim efendim ...*

.....

*....bu bende-i firķat-zādîñ nām-ı nā-şādî yād u derûn-ı meved-
det-meşhûnlarından hemvāre-i űard u ib’ād buyurmamaları bâbın-
da lutf u kerem devletlü ‘inâyetlü mekremetlü efendim sultānım
hazretleriniñdir*

el-fakîr Mustafā Sālim Kethudāzāde

Üçüncü arıza/mektup (92a):

Aşağıdaki mektuptan anlaşıldığına göre Salim bazı münafıkların oyunları neticesi himayesi altındaki kişinin gözünden düşüp bir müddet uzak kalmıştır. Ona olan sadakatini belirterek gözden uzak tutulmamasını ve eskisi gibi himayesi altında olmayı talep eder:

*Sa'adetli semâhatlü mekremetlü efendim sultânım hâzretleri
Hemvâre-i cenâb-ı Rabbi 'izzet zât-ı sûtüde haşletlerin mazhar-ı
lutf-ı bî-ğayet eyleyüp nahl-i nâzik-hırâm-ı vücüd-ı bî-hüdların
bu gülşen-sarây-ı 'âlem-i vücüdda feyz-mend-i sebâtu hulûdeyle-
mek da'avâtı taqdîminde 'arîza-i dâ'î-i kadîmleridir ki.....*

.....

*...vücüd-ı vâlâların hemîşe kederden bâlâ kılup meclis-i pür-
nî'am-ı zî-'ıyâdilerinde nâm-ı 'abd-ı nâ-şâd kemâ-emken yâd bu-
yurulup hâtır-ı 'âtır-ı sa'adet-mu'tadlarından dür u ib'ad buyur-
mamaları vâbeste-i şîme-i kerem i'tiyâdlarıdır. Bâkî hemşe-i 'izz ü
sa'adet riyâd bâd*

*el-fakîr es-Seyyid Muştafâ Sâlim
Kethudâzâde*

Dördüncü arıza (92b):

Bir vezire yazıldığı anlaşılana aşağıdaki arızada da Mustafa Salim yine öteden beri lütuf ve keremine nail olduğu vezire duacı olup lütuf ve kereminin eskiden olduğu gibi devam etmesine duacıdır:

*Semâhatlü 'aţufetlü re'fetlü 'ale'l-himem efendim hâzretleri
Melce'-i ma'ârif-mendiñ olan hâkipây-ı kîmyâ-yı 'ayâr u süd-
de-i seyyi'e-i ma'âlî-karârları şavb-ı devlet-i ...*

.....

*...kerem-âşâr-ı re'fetleri kemâkân fark-ı 'âcizânemde şu'le-pâş-ı
'uyûn ve zuhûr olmağ bâbında lutf u ihsân ve emr ü fermân
semâhatlü devletlü efendim hâzretleriniñdir.*

4. Tatlı tarifleri

Mustafa Salim'in mecmuasının ilginç yanlarından birisi de kültür mirasının önemli bir ögesi olan Osmanlı/Türk mutfağından malzeme

sunmasıdır. Mustafa Salim tatlı tariflerinin bir kısmını bulunduğu yörelerden duymuş ya da farklı kaynaklardan derlemiş olabilir. Bunu bazı tariflere birkaç kez başlık açmasından ve aralarında küçük farkların bulunmasından anlıyoruz Örneğin mutfakla ilgili kaynak kitaplarda İshakiye helvasının Bursa'ya ait olduğu belirtiliyor (Işın 2000: 157). Bu tariflerde dikkati çeken bir nokta da bugün şekerle yapılan tatlıların o dönemde balla yapılmasıdır. Salim bu tarifleri uzun uzun anlatmamış, genellikle malzemesini vermiş, bazılarında kısaca nasıl yapılacağını da anlatmıştır. Tatlıların pek çoğu Osmanlı tatlı tariflerini anlatan eserlerde mevcuttur. Tatlılar aşağıda alfabetik olarak yazılmış ve kaynaklarda bulunabilenler dipnotlarla belirtilmiştir.

Ak Fatma: Kaynaklarda bu isimde bir tatlıya rastlanamamıştır. Tarifinde yalnızca yağ, bal ve aldığı kadar un olduğu yazılmıştır.

1 kap yağ, 2 kap bal, aldığı kadar un

Ak helva: Tahin helvasının atası olan bir tatlıdır. Ak helvaya ceviz, badem, fıstık gibi kuru yemişler konulduğundan, zamanla bu türlerin helvası koz helvası adıyla anılır olmuştur (Işın 2000: 166).

1 kap şeker, 1 kap nişta, 1 kap şu, 1kap yağ. Şuyun biriyle nişta ezilip biriyle şeker şaf kılınır, karışdırıp tabh olunmalı yağ noksanca lazım (28a).

Asudiye helvası: Un kullanmadan nişastayla yapılan helvaların en basiti "asude helvası", taneli kıvamda olanı ise "reşidiyye helvası" adıyla biliniyordu (Işın 2000, 155).

2 kap bal, 1-2 kap süt, 1 kap pirinç unu, 1 kap yağ (26b).

Beyazhelva: Koz helvasına yumurta aklarının ilave edilmesiyle rengi bembeyaz olduğundan ak helva adını almıştır (Işın 2000, 166). Salim eşanlamlısı "beyaz helva"yı kullanmıştır.

1 kapkesilmiş şeker, 1 kap nişasta, yağ.

Yağın[içine] şeker koyup kaynarken bir buçuk kap suyla nişastayı ezip pişirmeli (26b).

Cezer[lye]: 1 kap yumurta, 1 kap kaymak, 1 kap yağ, 1 kap küllü su, aldığı kadar un (28a).

Gurabiye: 1 kap yağ, 1 kap şeker, aldığı kadar un (28a).

Gülнар: Beş yumurta akı, bir yumurta (...) nişta, asel (29a).

Haşlama helva: 2 kap süt, 1 kap yağ. Süt ile yağ kaynarken indirüp kararca un koya, katı olmaya, tepsiyeye yayup (...) iden fırına kesüp bişire fırından geldikten sonra tepsiyeyi ateş üzre koyup soğumadan balını döke (27a).

Havayi (?)helva: 1 kap yağı pek çalkmalı, 1 kap bal yağ ile balı alışdırmalı, alışdıkdan un, yumurta alışınca?) çalkmalı, 1 ölçü un silme basma (...) nişasta çukur tepsiyeye kalınca yayup fırına verile (27a).

İshakiyye:

İshakiyye (Kut 1986 (a): 8-9; Şavkay 2000: 254) 1 kap bal, 1 kap nişasta, 2 kap su (26b).

İshakiyye 1 kap su, 1 mikdar bal, aldığı kadar pirinç unu (26b).

İshakiyye: Bir ölçü bal, bir küllü su, bir pirinç unu, fırında tabh oluna (29a).

Kadayıf helvası: Bir vakiyye kadayıf, yarım vakiyye yağ, bir buçuk ölçü bal, bir ölçü su buğdayı (?) ufak ufak bölüp ocakda pişirmeli. Pek basa basa karışdırmalı kıvış kıvış itmege başlar, tatlıyı döküp helvayı karışdırmalı. Tepsiyeye koyup soğuduktan sonra kesmeli (27b)

Kadıboğan: Rumeli ve Bosna'da Kadıboğan denilen tatlı bugünkü revani tatlısıdır (Sefercioğlu 1985: 34).

1 ölçü yağ, 1 ölçü şeker, 1 aded yumurta sarısı, 1 ölçü un, (...) nişasta (26b).

Kadın göbeği (Kut 1986: 11): Bir (...) yağ, bir küllü su, üç yumurta, aldığı kadar un. Tabh idip bala koya.

1 kap yağ, 2 kap su, aldığı kadar un (26b).

Kete كنبه (?): 1 kap revgan, 2 kap asel, 4 yumurta akı. Yağ gayet köpürdüp yumurtayı dahi başka [kapta] köpürdüp yağa aldırılmalı, yağı koymadan bir mikdar almalı, sonra balı koymalı. Aldığı kadar un komalı. Ala koduğu(?) yağı biraz suyla hamur içine helvayı komalı (28b).

Memuniyye: Arap kökenli olan, Müslümanlarca ve Hristiyanlarca da bilinen, adı Abbasi halifesi Me'mun'dan gelen bir tatlıdır. Orta Doğu'dan, İngiltere ve Fransa'ya, Tunus'tan, Suriye'ye uzanan geniş bir coğrafyada birbirine benzer adlarla ve farklılaşmış tariflerle kaynaklarda yer alır (Rodinson 2006: 185-197). 15. yüzyıl Osmanlı mutfakları tariflerine yer veren Şirvanî'nin yemek kitabında iki türlü olmak üzere, 18. yüzyıla ait yemek kitabında da tarifi vardır (Şirvani 2005, 233; Sefercioğlu 1985: 28). Pirinç unu, süt, yağ ve balla (Mustafa Salim'de şeker de konuyor) yapılır. Memuniyye, baklava ve çeşitli yiyeceklerin sayıldığı 21 beyitlik bir hasbihal manzumesinde şöyle tanıtılmaktadır:

Baklava me'muniyye halka çini
Üstüne tatlı üzüm âvengi (Eliacık 2012:6)

1 kap süt, 1 kap pirinç unu, bunları halt idip gayet ezmeli. 1 kap bal. Yarım kap yağ bal ile kaynarken süt ile ezilen pirinçununun içine dökmeli. Bir miktar tabhdan sonra gurabiye gibi yapmalı, hamuru pek katı olmaya (27a).

2 kap süt, 1 kap revgan, 1 kap şeker, 1 kap pirinç unu. Meyane idipüste süt döküp badehu şekeri döke (28b).

Memuniyye süt çeşmesi: 1 kap süt, 2 kap revgan. Yağ kardığı denlü un baklava hamuru gibi yumuşak olsun tepsiyeye yayıp fırına göndere. Badehu geldiği gibi sıcak bal döke (28b).

Maskoç (?)⁶ مسقوچ: Gayet kuru alınmış nişaburu koya şeker kuru ve ince olsun ve bir yumurtanın içine bir çukur(...) koyup (...)la çalkup gayetde köpürtmeli. Çalkarken fırını yakmalı, tamam köpürdükten sonra şekeri koyup tamam alırdırmalı. Sonra nişayı korken fırını süpürmeli. Nişa aldıktan sonra kağıddan sandık yapıp anlara koyup pişirmeli sonra doğrayıp fırında kurutmalı.

4 aded yumurta, 1 kap nişa, 1 kap şeker. Evvel yumurta çalkayıp sonra kona, yine gereği gibi çalkayıp tamam karışdıra, sonra nişayı koyup kağıda döke (29a).

⁶ Bu ya da buna benzeyen isimde bir tatlı kaynak kitaplarda bulunamamıştır.

Peksimet:

Bir kap yağ, bir kap yumurta, iki kap küllüsuya tuz koya, biraz ma-ya. Yağı çalkayıp köpürtmeli, andan [sonra] yumurtayı, küllüsuyu, ma-yayı alışdırıp un komalı. Aldığı kadar mayası gelince dursun fırını yakar hazır olur. Ufağ (...) elma gibi ortası bıçakla kes (...) Tepsiyi yağla anları diz, pişir sonra çıkarır bularkene (?) tepsiye kor, fırına kor fırını kapa kurudursun. Pek yakımlı fırında pek yanar, kuruyuncaya dursun (27b).

Pirinç unu helvası: Asude helvası ile aynı şekilde yapılan bir tatlıdır (Kut 1986: 19). Memuniye ve ishakiye pirinç unu helvalarından sayılır (Işın 2000:157).

1 kap basmaca pirinçunu, 2 kap safi küllü su, 1 kap bal. Pişdikden sonra tepsiye yayıp kesip fırında tabh ola (27a).

Pirinç baklavası: 1 kap asel, 2 kap revgan, 1 kap küllü su, 1 kap pi-rinç unu. Tepsiyeye yaya, kalınlığı (...) bulununca fırında pişire.

Raşidiye helvası: Asude helvasının taneli kıvamda olanına denir. Reşidiyye helvası olarak bilinir (Işın 2000: 155; Sefercioğlu 1985: 25).

1 kap torklu(?) nişa, 1 kap asel, 1 kap su, 2 kap revgan. Mahlutan tabh oluna (28b).

Revani: 1 ölçü şeker, 1 ölçü yağ, 1 yumurta sarısı, 1 ölçü un, Fırında tabh oluna (29a).

Sarı helva: Kaynaklarda bu isimle yer alan bir helva çeşidine rastlanmamıştır.

1 kap asel, 1 kap yağ, 1 kap un, 1 kap nişasta, 1 kap su, 3 aded yu-murta (26b).

Şeker börek: 1 kap revgan, 2 kap küllü su, aldığı kadar (...) (26b).

Bir kap yağ pek çalkınup kağıd gibi olmalı. Badehu yarım kap küllü su koyup yağla alışdırmalı. Kararca unu koyup pek katı olmasun. Bala şeker karışdırup yayup degirmen (?) ile kesmeli, fırında pişirüp sonra bulamalı (27b).

Yoğurt tatlısı: 1 kap yağ, 1 kap yoğurt, 1 yumurta, aldığı kadar un (26b).

5. Notları:

Mustafa Salim, önemli gördüğü bazı seyahatleri, 1209/1794 yılının Kasım-Ocak aylarında çok şiddetli bir kışın yaşanması, 1200/1786'da Bursa'da bir manastır inşası sırasında toplanan insanların galeyana gelip yangın çıkarması gibi olayları, müfettişlik yaptığı sırada aldığı notları, padişahın geçişini izlemeye gittiğinde gördüklerini günü gününe tarihiyle mecmuaya kaydederek yaşadığı dönemdeki kimi olayları ve kendi kişisel tarihiyle ilgili bazı bilgileri birincil kaynaktan edinmemizi sağlamıştır. Bu notlar aşağıda mecmuadaki yaprak sırasına göre yazılmıştır.

1. Not: Selanik yakınlarındaki Karaferye mahkemesine giderken İbşaralı Reis gemisine binildikten sonra hangi limanlarda inildiği, kimlerin evinde kaldığı gibi seyahat ayrıntıları anlatılmıştır (96a):

İşbu biñ iki yüz dokuz senesi Şevvâl-i şerifiniñ onuncı hams (30 Nisan 1795) günü İbşaralı Re'is sefinesine süvâr ve ertesi leylesine kable'l-ğurûbda Çanağkal'asına qarîb limana vuşul ve ertesi leyl 'azîmet ol gice deryâda çalup erte ba'de'l-ğurûb Limni'de Paşalimanı'na vuşul ve ertesi yevm-i işneynrûz-ı Hızr olmağın 'Abdülkerîm Ağa bizi it'âm ve ziyâfet idüp kable'l-'aşrda hareket ol gece ve ertesi gece deryâda çalup eşnâ-yı râhda izbandid çayıkları görilüp Allahü'l-hamd zararları olmağsızın leyle-i hams dañi deryâda çalup yevm-i mezbûrda Selanik Limanı'na vâşıl ve es-Seyyid 'Abdurrahman Beyiñ dâyesi ve h'âcesi ve çapıcısı gelüp Bölükbaşı (...) Ağâ hânesine nüzül ve on dört gün şabâh ve aḡşam (...) ile ta'âm ve envâ'-ı ikrâm ve bârgîr ve hedâyâdan soñra Selanik'den süvâr ve Vardar şuyı çayıklar ile mürûr olunduğdan soñra çaryede ve ertesi es-Seyyid'Abdullah Efendi çiftliği nâm çaryede it'âm ve ikrâm ile beytütet ve yevm-i hamsalay diğkat ile (...) Çaraferye mahkemesine nüzül müyesser olmuşdur. Fî 3 yevmü'l-hams Zi'l-ça'de 1209/22 Mayıs 1795⁷.

⁷ Tarih perşembe olarak verilmesine rağmen cuma çıkmaktadır.

2. Not: 1208 yılında İstanbul'a yapılan ziyaret sırasında dostlarla kahve içilip fal bakılması, yolda önceki müfettişle karşılaşılması, Mudanya'ya uğranması, Sarayburnu'ndan İstanbul'a giriş, dost ve ahabpla birlikte olunup iyi vakit geçirilmesi, bunu tekrar nasip etmesi için Allah'a şükretme gibi sosyal yaşama ait durumların ayrıntılarıyla anlatıldığı nottur. Karşılaşılan ya da birlikte olunan kişiler isim isim verilmiştir (98a).

İşbu iki yüz sekiz senesi Zilhicetü'ş-şerifesiniñ yirmi üçüncü yevm-i işneynde (Pazartesi) (22 Temmuz 1794) maħrûsa-i Burûsa'dan seherî ref' (...) iķâmet ve kâtib Şûfîzâde ve müderrisinden Kefevîzâde ve Tahtacı es-Seyyid 'Osmân Ağa teşyî'den ibtidâr ve Kâplucalar ķurbunda Kefevîzâde Râşid Efendi tağaddî ve ma'âdâsı şahrâ-yı Burûsa'da bir şecer-i laţîf sâyesinde olan ķahvede yanına bizimle nüzûl ve birer ķahve nûş ve bevîb 'Alî Efendi daħı ma'en anlarla şöhbete meşgûl iken harem 'arabası devrilip 'âlâmet-i hayr olduğına ba'de't-tefâ'ül anlar ile vedâ' 'azm-i İslambol olunup eşnâ-yı râhda hâlefimiz müfettiş-i cedîd Manyâsî Efendi müsâdefe olunup anıñla selâm-ı sipâriş ba'dehu Mudanya'ya nüzûl der'aķab sefineye süvâr ve 'âzim-i vaţan-ı sa'âdet-medâr ve iki gece deryâda imrâr,çehârşenbih günü ķable'l-fecrde Sarâyburnu'ndan içeri duħûl ve daħve-i kübrâya değin sâhilhânedenden duħûl müyesser oldı. Muħammeden şümme hâmden hâliyâ aħbâb-ı kirâm ile cünbişde ve bu gice balţacıyân-ı ķadîm 'Alî Efendi ile dem ü şöhbette idik ki şaferû'l-hayrıñ yirmi dördüncü cum'a günüdür, Hudâ-yı mütte'âl şafâ-yı hâţır u şöhbetinden aħşam idüp nice nice sâl bumaķüle zevķ u şafâ muvafak eyleye âmîn.

3. Not: İstanbul'dan Bursa'ya müfettişlik için yola çıkan Mustafa Salim Mudanya'daki mahkemede üç gün kalmasını, oradan Bursa'ya geçip orada da teftiş işiyle meşgul olduğunu kısaca anlatıp Allaha hamd ile notu bitirir (98b):

İşbu biñ iki yüz yirmi senesi mâh-ı Muħarreminiñ yirmi altıncı Cum'a günü (26 Nisan 1805) Âsitâne'den hareket ve iki gece deryâda ķalınıp Pazar günü daħve-i kübrâda Mu-

danya İskelesine vuşul ve üç gün mahkemedede Hasan Efendi pederimiz sāyesindeārām u nesh muharremü'l-ħarām olan çehārşenbih günü mahrūsa-i Burusa'ya duħul ve rü'yet-i umūr-ı teftiř ile kesb-i (...) me'müle meřğul olundu. Ĥudā-yı mütē'āl her ĥalde tevfiķāt-ı 'aliyesine maķrūn eyleyip bi'l-ħařřa ve'l-āfiyet ile tekmil-i müddet iħsān eyleye āmīn. Bi ĥürmetihi nebiyyetü'l-āmīn āmīnāmīn. Şafer 1228.

4. Not: Bursa'daki Ermeni kilisesinin tamiri yapılırken yanına büyük bir manastırın eklenmesi üzerine kadın, çocuk ve işsiz güçsüzlerin toplanıp manastırı yıkıp ateşe vermeleri, bu sırada civardaki beş altı minarenin de yanması anlatılır (99a):

İřbu biñ iki yüz senesi Ramazān-ı řerifiñ yirmi toķuzuncı vāķi' olan yevm-i işneynde (26 Temmuz 1786⁸ mahrūsa-i Burusa'da kā'in Ermeni kilisesine vaz'-ı ķadīmī üzre ta'mir ve tecdidine řādır olan emr ile izne bināen küffār ārāmına ta'mirine řürü' ve ĥükkām ve a'yāniñ řama'-ı ĥāline bināen vaz'-ı ķadīmī tecāvüz ve toķuz ķubbe üzerine bir 'ālī manastır bināsi eřnāsında 'alā melāi'n-nās ĥacer ve řuğla ve çini emřāli řeyleri rāh-ı rāstdan derūn-ı sevķden ve cāmi'-i kebīr muķabelesinden seksen yüz yük 'araba ve deve ile mürūr ve 'ibādullāha (...) ve kibr eylediklerine bināen ĥayr-ı ilāhī zuhūr ve iki üç biñ nisā ve eřfāl ve evbāř cem' olup manastır-ı mezbūr inřāsından hedm ķanā'at etmeyüp iħrāķ bi'n-nār etmeleriyle civārında olan beř altı miķdār mināre müřriki daħı nuħüset-i civār sebebiyle řu'le-i řerāre-i nār oldu. Fe-sübĥānallāhü'l-ķādir māh-ı merķūmuñ (...) zann olunur. İkinci vāķi' olan řalı gecesini sā'atikide Aĥmed Bahāeddīn Efendi vefāt idüp beřinci ĥününden bir ĥün muķaddem daħı bu vaķ'a zuhūr itmiřdir.

5. Not: 1209/1794 yılının Kasım-Ocak aylarında şiddetli bir kışın yaşandığına dair Mustafa Salim'in tuttuğu nottur (99b):

⁸ Metinde pazartesi yazılan ĥün çarřambaya denk gelmektedir.

İşbu biñ iki yüz toköz senesi Cumāde'l-evvelisi evā'ilinde (24 Kasım-3 Aralık 1794) şiddetli rüzgārlar ve keşret-i bārān on beş gün kadar mütemādī olup gāh açıklık ve gāh şulu sepken qar yağarak māh-ı mezbūruñ on altıncı ve kāmūn-ı evvelin yirmi sekizinci günü qar tutmaya başlayıp şiddet-i berd ve buzlar zūhūr idüp hālen sekiz gündür ki berd veşiddet[li] rüzgār ve qar yağar. Cenāb-ı Rabbü'l-'ālemīn ümmet-i Muḥammedī ve sā'ir 'ibādīne merḥamet eyleye āmīn. Receb-i şerīfiñ on altıncı cum'a günine gelince bir ay miqdārı ašlā qar ve yağmur münkatī' olmayup leylen ve nehāren қатарāt-ı bārān ve eczā'-i berfden bir gün kāmilen aralık virmeksizin nüzül itdügi bu maḥalle işāret olundu.

6. Not: Mustafa Salim'in dostlarından Tokadi Abdurrahman Efendi, evlerinde beş on gün misafir olduktan sonra İstanbul'a dönmüş ve iki gün sonra da vefat etmiştir. Varisleriyle anlaşamayan zevcesi Mustafa Salim'e bir tezkire göndererek yardımını ister (100a):

İşbu biñ iki yüz yedi senesi Zi'l-ka'desi evā'ilinde/10-19 Haziran 1793 tebdil-i hevā için yār-ı qādīm Toḳadı 'Abdurrahman Efendi sāḥilḥānemize gelip beş on gün miqdārı misāfirimiz olduğdan şofra yine menziline 'avdet ve iki gün mürūrunda māh-ı merḳūmuñ yirmi birinci aḥed sā'at altıda civār-ı Mevlāya intikāl eylediği ḥaber-i ḥarḳāt-eşeri bize vāşıl oldu. Şu vechile ki işneyn günü Ḥünkār İskelesi'ne Pādīşāh binış idip bizler daḥı temāşā için dūnbāle- rev olup Degirmanlık nām maḥalle varıldıkda Ḥünkār Toḳat nām mesiregāha gitdiği müte'ayyin ve bizler daḥı aḥşama degin geşt ü güzār mu'tādımız iken bilā-mūcib bir şıḳlet-i derūn ve inḳibāz zūhūr idüp hemān ḳayığa süvār ve kürekle gitmege taḥammül ve şabr olunmayup bādbān daḥı küşād ve sā'at yedide Yalova'ya geldik. Bizim berber Ḥācī Ḥüseyn'in ḳaynı ve şākirde Ḥāsan bir tezkire ile gelmiş imiş. Tezkireyi elime virdikde merḥūmuñ na'y-ı fevti vereşesiniñ zevcesine hūcūm ve ta'cizi taḥrīr ve bizlerden istimdād ve mu'āvenet ricāsında Āsitāne'ye varmamızı niyāz itmiş ve ḥabere müte-raqḳib faḳır daḥı der 'aḳab tezkire taḥrīr ve varup tanzīm-i umūrına sa'y idecegimi ifāde ve yine şākirde-i merḳūmı i'āde ve ircā' eyledik. Sübhānallāh eger aḥşama ḳadar tevaḳḳuf

olunsa şākird-i merķūm gece alup za'ife-i merķūme intizārda alacak imiř. Bināen'aleyh Cenāb-ı Kibriyā bizde inkıbāz ve 'avdetimiz bā'iř-i sılet-i derūn-ı halk eyledi, vallāhu'l-amd bōyle bir hıdmetde bulunduk. Yevmū'l-iřneyn 22 Zı'l-a'de 1207/1 Temmuz 1793 Pazartesi.

6. Mecmuada yer alan diğer şairlerin şiirleri:

Asım (87a)⁹

Gōnūl hep anlı dāğın bir semen-endām iun řaqlar
 Zer-i surhuñ o tācir-i şarf-ı sım-ām iun şaqlar
 İder māl-ı habiřin h'āce ar-ı dūn iun imsāk
 O hūn-ı fāsidi hep haccām iun řaqlar
 Olur mı feyzi ol mirāř-h'oruñ kimseye sārī
 Ki mālī bīm-i resm-i kısmet-i assām iun řaqlar
 Felek her řeb nūcūmı 'arz ider (...) řināsāna
 ama' erbābı nadin mūflis-i nā-kām iun řaqlar
 Dil-i pūr-ūna degil bir řiře meydır 'āřık-ı řeydā
 Derūn-ı sīnede ol gōzleri bādām iun řaqlar
 Niyāzında revā (...) 'āřık vaqt-i vuşlatdır
 Metā'in h'āceler gōrmez (...) bayrām iun řaqlar
 Sipihre atre-pāř-ı āb-rūy olmaz meger 'Āřım
 Niřār-ı piřgāh-ı řadr-ı nīk ū nām iun řaqlar
 Cenāb-ı şadr-ı 'ālime hafid-i ibn-i minārī
 Ki mevālī-i zāt-ı pākin eyyām-ı revna iun şaqlar
 'Īmār-ı dīn ū dūnyā kim vūcūdın ar dūr-endiř
 Revāc-ı şer'-i enver-i uvvet-i İslām iun şaqlar

⁹ Bu gazelin sonuna Salim řu notu dūřmūřtūr: Bu zemin-i leafet-arīnde her řā'ir-i bī-nazīriñ birer gāzeli olup lāin ilerinden bu gazelden ra'nāsı manzūrum olmamağla teberrūken bu maalle ayd olundı.

Ḥudā zāt-ı kerîmin dāyim itsün şadr-ı devletde
Ki cell-i himmetin taṭyīb-i ḥāş-ı du'ām için şaḳlar

Nabi (30a):

Erzān-ı metā-ı fazl u hüner tā o deñlü kim
Biñ ma'rifet zamānede bir āferinedir

Ebnā-yı dehr her hünere āferin virir
Yā Rab bu āferin ne dükenmez ḥazinedir

Nazmî (Ahmed Hasan Paşazade) (62a):

Çeşmiñ ne dem ki mest-i mey-i erguvān olur
Ḥün-ı sirişk-i dide-i 'āşık revān olur

Nāzı niyāza münḳalib eyler bu rüzgār
Ey nev-nihāl-i bāğ-ı leṭāfet zamān olur

Dil zerreveş ḳapılmada bī-iḥtiyār imiş
Bir nev-civān ki sencileyin mihrībān olur

Rāhında ḥāk olursa da ol goncanıñ gönül
Ḳavl-i raḳīb-i ḥār ile dāmen-keşān olur

'Arz it cenāb-ı Sālim'e Nazmî bu şî'rini
Zann itme herkes öyle faşihü'l-lisān olur

ve lehu:

Gel ey firāḳıñ ile āh u zār eyledigim
Rehinde naḳd-i sirişki nişār eyledigim

(...) reng-i ḥumārdur sensiz
Bezimde nüş-ı mey-i hoş-güvār eyledigim

Naẓar ḳıl ey gül-i nev-reste kendi lāleñdir
Firāḳıñ ile dilim dāğdār eyledigim

Düşürür murğ-ı dili dām-ı nāz u ‘işvesine
Şikār idüp beni āhır şikār eyledigim

Bu rütbe baħr-ı ğama şalma Nazmī-i zārı
Hevā-yı şevķile ey derkenār eyledigim

Necati (Tarlan 1992: 239)(83a):

Hem-dem olan ğamze-i hūn-rīziñe başdan çıkar
Gizlü rāzı ‘āşıkıñ ol Türk-i ser-ħoşdan çıkar

‘Ārız u ruħsār içinde ħaṭṭ-ı ‘anber-bār-ı dost
Dūd-ı müşğ-āsā durur kim āb u āteşden çıkar

Her ne siħr olursa ol ebrū-yı sāħirden gelür
Her ne fitne var ise bu zülf-i ser-keşden çıkar

Ṭolanur āşüfte diller günc-i ruħsārıñ seniñ
Bir gün ol bī-çāreler zülfüñ gibi başdan çıkar

Gönlüñi nerm idegör ħüsn-i bahārı geçmeden
Ey Necāti lāle gibi rızķını taşdan çıkar

Sa’ib-i el-İsfahanî (Gazel-i Türkî) (85a):

Ne ihtiyāc ki sākī vire şarāb saña
Ki öz piyālesini virüp āfitāb saña

Şarāb-ı la’li için dökme āb-rū zinhār
Ki dem-be-dem leb-i la’liñ virir şarāb [saña]

Şarābdan ta’accüb olmasın eger sermest
O tuzlu lebleriyle neylesün şarāb [saña]

Didim seni çıkarır ħaṭṭ-ı ħicābdan ğāfil
Ki ħaṭṭ-ı ğubārın olur perde-i ħicāb saña

Çıkar ‘anāyı elinden şukūh-ı ħüsnüñden
Eger sipihr-iberin olsa hem-rikāb saña

Seniñ şahife-i hüsnüñ kelâm-ı Şâ'ibdir
Ki dâğ-ı 'ayb olur hâl-i intiḥâb saña

Sultan Murad-ı sani (30b):

Uyḡuda dün gice cânım gibi cânâne gördüm
Ten-i efsürdede kalkup eser-i cân gördüm
Lebleriñ taṣta iken ağzıma aldım billâh
Ey ṭabîb dil ü cân derdime dermân gördüm
Edirne gerçi güzeller yeridir ey hemdem
Bursa'da daḡı nice dilber-i fettân gördüm
Nâgehân ben bu gice ḡadre irüp ḡaplucada
Bir gümüşden yapılı serv-i hurâmân gördüm
Ey Murâdî şeh-i devrân iken elân seni
Zülfine ḡılmış esîr ol şeh-i ḡübân gördüm

Şehzade Korkud (İsen 1997: 93)(75a):

(Merḡûm Şehzâde Ḳorḡud Mıṣır'a gidüp tâc u taḡtı terk itdiği zamân söylemiştir):

Tâc u ḡabâyı terk idüp 'uryân olayın bir zamân
Ġurbetde seyrân eyleyüp mihmân olayın bir zamân
Çeng ü rebâbıñ ṣoḡbeti muṭrib tamâm oldu mihmân
Bezm-i belâda mey gibi nâlân olayın bir zamân
Geh düşüben ḡâhî ṭurup geh ḡülüben ḡâh ağlayup
Geh ḡan yutup serḡoş olup sekrân olayın bir zamân

(30b)

Tütüyâ-yı ḡâki pâyinden idüp ḡat-ı nazar
İki ḡözümse gerekmez baña ey nûr-ı basar

Şehzade Sultan Mustafa (İsen 1997: 143)¹⁰(30b):

Rıf'at isterseñ eger mihr-i cihân-ārâ gibi
Sür yüzün her dem yire eyle tenezzül mâ gibi

Hoş kabâ'ildir degil bâkî bu naqş-ı rûzgâr
Fî'l-meşel dünyâ mişâl-i 'âlem-i rû'yâ gibi

Sûzen-i müjgânlarında geçmedi dil riştesi
Yolda kaldım ey Mesîhâ Hâzret-i 'İsâ gibi

Pehlivân-ı 'âlem olmuş kalb istiğnâ ile
Tûb-ı çarhı dehr elinde oynadur elma gibi

Çatreden kemdir vücûduñ Muştafâ ammâ 'aceb
Nazm idüp dürler döker şab'ın seniñ deryâ gibi

Zati (83a):

Nolduñ inlersiñ felek hercâyî cânânıñ mı var
Her maqâmı seyr ider bir mâh-ı tâbânıñ mı var

Ağlayup feryâd idersiñ her nefes ey 'andelîb
Hâr ile hemsâye olmuş verd-i handânıñ mı var

Beñziñi ey busitân faşl-ı hazân mı kıldı zerd
Yoğsa baş taşra bir serv-i hürâmânıñ mı var

Yoluña cânım fidâ itsem gerek cânâ didim
Yüzüme yüz hışmla baqdı didi cânıñ mı var

Zülf-i dilber gibi ey Zâtî perişânsın yine
Cevri bî-ğad yoğsa bir yâr-ı perişânıñ mı var

Yunus Emre:

Mecnûna şordılar Leylâ nic'oldı

Leylâ gitdi adı dillerde kaldı

Benim göñlüm şimdi bir Leylâ buldı

Yüri Leylâ ki ben Mevlâyı buldum

¹⁰ Gazelin 2. beytibu yayında yoktur.

Leylâyı büyüttdi kullar dâyeler
Mecnûnuñ başında kuşlar yuvalar
Şimdi mesken oldu dağlar ovalar

Var git Leylâ durma benim karşımda
Ulu kuşlar yuva yapar başımda
Ben Mevlâyı görür oldum düşümde

Mecnûn dir ki dağ başında gezerem
Mevlâ ile vardur benim bazarım
Var git Leylâ ben bu işden bezerem

Dervîş Yûnus dir ki Ka'be'ye vardım
Allah'a yalvardım çok zârî kıldım
Leylâ Mecnûn dir ki murâda irdim

Ramiz Efendi / Şarkı(68a):

Göñül virdim yine bir nev-nihâle
Yüzi güldür gülistân cemâle
Fidandır irmiş dağı kemâle
Ne hâşıl ilimde âh u nâle
Girilmez neyleyim bâğ-ı vişâle

Fidan 'işve kâdi saçı sünbül
Lebi bir gönecadır hem hâli fülful
Göñül feryâd ider mânend-i bülbül

Nice demdir o şûha mâ'il oldum
Ne bir büse ne vaşla nâ'il oldum
Ne güne cevri iderse kâ'il oldum
eyzân

Niçün ebrûlarıñ dönmüş kemâna
Niçün hançer çeker gamzeñ bu câna
Seni sevmekde cürmüm bî-vefâna
Girilmez neyleyim bâğ-ı vişâle
Ne hâşıl eylesem de âh u nâle

Şarkı-ı sâzkâr: Şarkının kime ait olduğu belirtilmemiştir.

Seyr it o şûh-ı fettâni
Altun şarısı mintâni

Gül gibi güldürdi 'ömrüm
Gülşende bird-i handâni
Selvi boylum gül fidanım gel benim gonca dehânım

Dökmüş ruhsâra kâkûli
Unutdı şabâhı sünbüli

Bu hevâlar serde iken
Gel içelim câm-ı müli
eyzân

Çeşmi siyeh kaşı kemân
Tirimiziñ virmez amân

Rağsı reftârı müselleme
Hoş dilberdir yeñi fidan

Mişkalidin âvâresi rahm eyle cânım pâresi
Bu hüsn ü ân sende iken gel varmaz şabriñ hâresi

Sonuç

Osmanlı edebiyat ve kültürünün kırkambarı niteliğindeki mecmualar son zamanlara kadar akademik araştırma ve incelemelerin odağında çok fazla yer alamamıştır. Ancak son yıllarda bu konuda pek çok çalışma yapılmış, projelere başlanmış ve tezlerin konusu olmakta çok yol katılmıştır. Tarafımızdan incelenmeye çalışılan Mustafa Salim'in mecmuası da içeriği açısından kırkambar denilecek türden bir mecmuadır. Kendisi de şair olan ve kimi şiirlerini mecmuasına alan Salim kadılık ve müfettiş vekilliği de yaptığından Osmanlı bürokrasisinin içinden biridir. Gözden düştüğünde hâmilelerinden tekrar lütfâ mazhar olma beklentisini dile getirmek için yazdığı arızalarda Osmanlı himaye sisteminin işleyişini görmek mümkündür. Salim'in mecmuası, hem beğendiği şairlerin şiirlerine,

hem de makalede belirttiğimiz üzere muhtemelen divanı Mısır'da olduğundan literatüre geçmemiş kendi şiirlerine yer vermesi, günü gününe tarih vererek tuttuğu notlarında Osmanlı sosyal hayatının izlerinin az da olsa sürülebilmesi, verdiği tatlı tarifleriyle Osmanlı mutfak kültürüne veri sağlaması gibi nedenlerden dolayı önemlidir. Makalenin bu açılarından mecmua çalışmalarına katkı sağlayacağı inancındayım.

Kaynaklar

- ELİAÇIK, Muhittin (2012), "Baklavaname" *Jasss-The Journal of Academic Social Science Studies*, vol.5, Ağustos, issue 4, 1-9. www.jasstudies.com/DergiPdf
- İŞİN, Priscilla Mary (2000), *Gülbeşeker Türk Tatlıları Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İSEN, Mustafa, A. Fuat BİLKAN (1997), *Sultan Şairler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KILIÇ, Atabey (2012), "Mecmûa tasnifine dair", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Haz.: Hatice AYNUR, Müjgân ÇAKIR, Hanife KONCU, Selim S. KURU, Ali Emre ÖZ-YILDIRIM, İstanbul; Turkuaz, 77-96.
- KÖKSAL, M. Fatih (2012), "Şiir mecmualarının önemi ve Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi (MESTAP)", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Haz.: Hatice AYNUR, Müjgân ÇAKIR, Hanife KONCU, Selim S. KURU, Ali Emre ÖZ-YILDIRIM, İstanbul; Turkuaz, 411-431.
- KUT, Günay (1986a), *Et-Terkibât Fî Tabhi'l-Hulviyyât (Tatlı Pişirme Tarifleri)*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- KUT, Günay (1986b), "Mecmûa", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, 6. *Mecmua-i Salim* (1207), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Şevket Rado Yazmaları ŞR 494.
- PARLAK, Sevgi (2005), "Mihrişah Valide Sultan Külliyesi" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 30, s.42-44.
- QUINN, M. Meredith (2005), "Houghton MS Turk 11 ve Kişisel Mecmûaların Söyledikleri ve Söyleyebilecekleri", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Haz.: Hatice AYNUR,

Müjgân ÇAKIR, Hanife KONCU, Selim S. KURU, Ali Emre ÖZ-
YILDIRIM, İstanbul; Turkuaz, 257-270.

RODINSON, Maxime (2006), "Ma'mûniyye East And West". Ed. Maxime
Rodinson, A.J. Arberry and Charles Perry). *Medieval Arab Cookery*,
England: Prospect Books.

SEFERCİOĞLU, Nejat (1985), *Türk Yemekleri (XVIII. Yüzyıla Ait Yazma Bir
Yemek Risalesi)* Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

SUCU, Nurgül (2007), "Salim ve Muhâvere-i Rind ü Zahid Adlı Eseri" *TÜ-
BAR-XXII Güz*, 119-148.

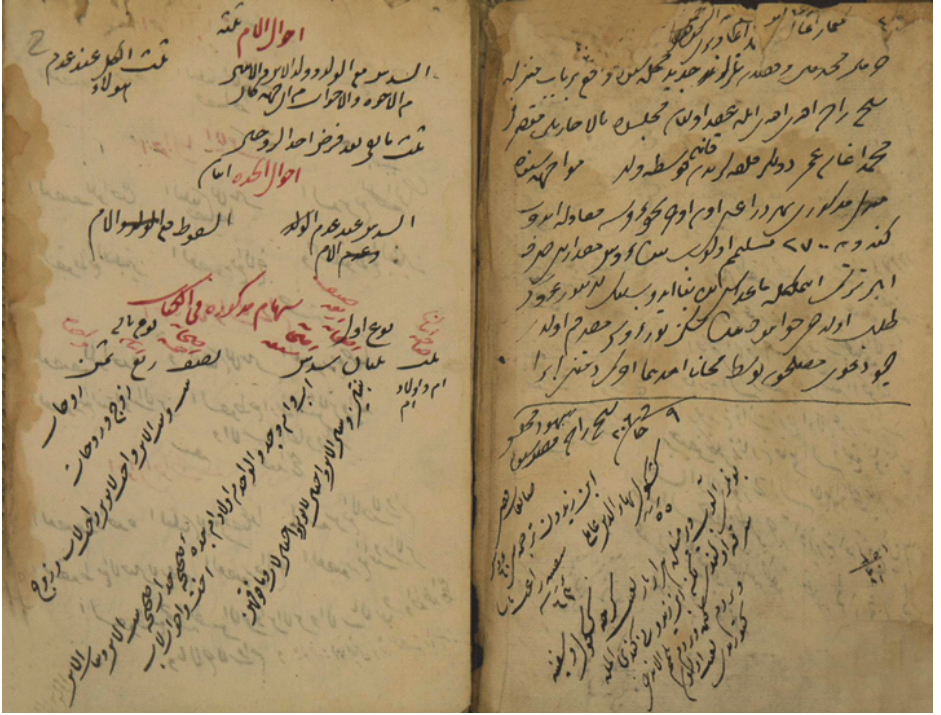
ŞAVKAY, Tuğrul (2000), *Osmanlı Mutfağı, Osmanlı Devletinin 700. Kuruluş
Yıldönümü*, İstanbul: Şekerbank-Radikal.

Şirvânî, Muhammed bin Mahmûd (2005), *15. Yüzyıl Osmanlı Mutfağı*. Haz.
Mustafa ARGUNŞAH, Müjgân ÇAKIR, İstanbul: Gökkuşbe Yayın-
ları.

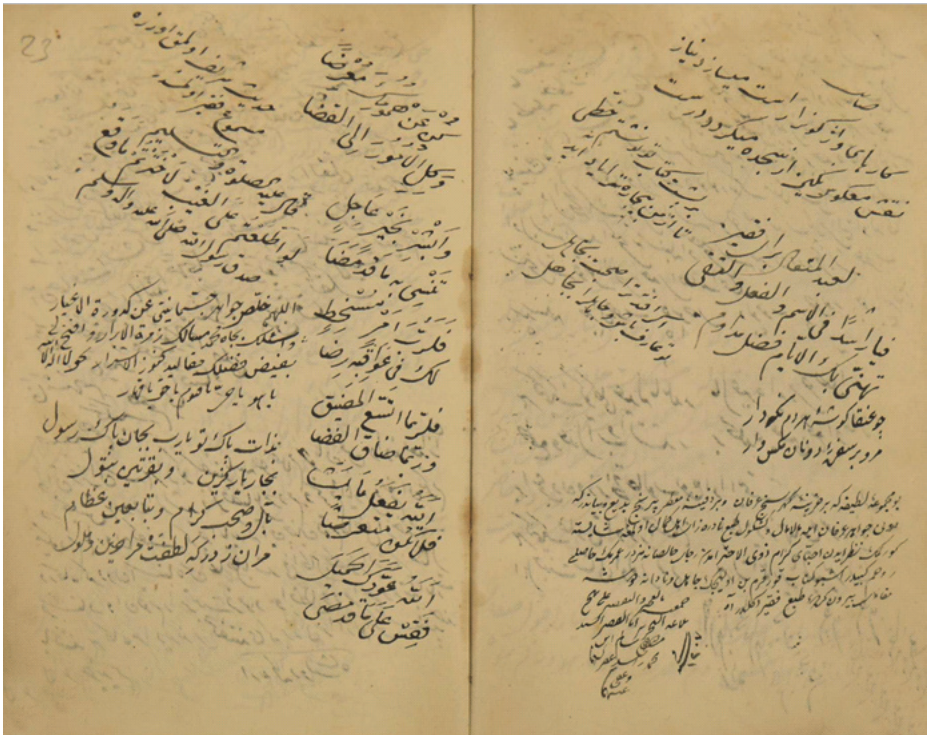
TARLAN, Ali Nihat (1992), *Necatî Beg Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.

ÖRNEK SAYFALAR:

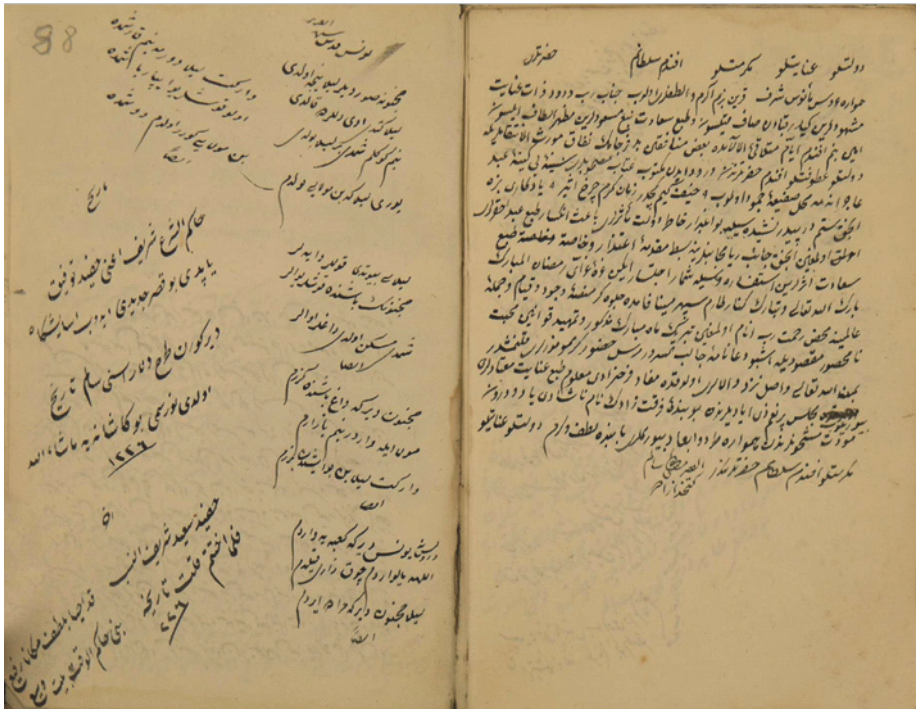
vr. 1b-2a

vr. 22b-23a

vr. 87b-88a